

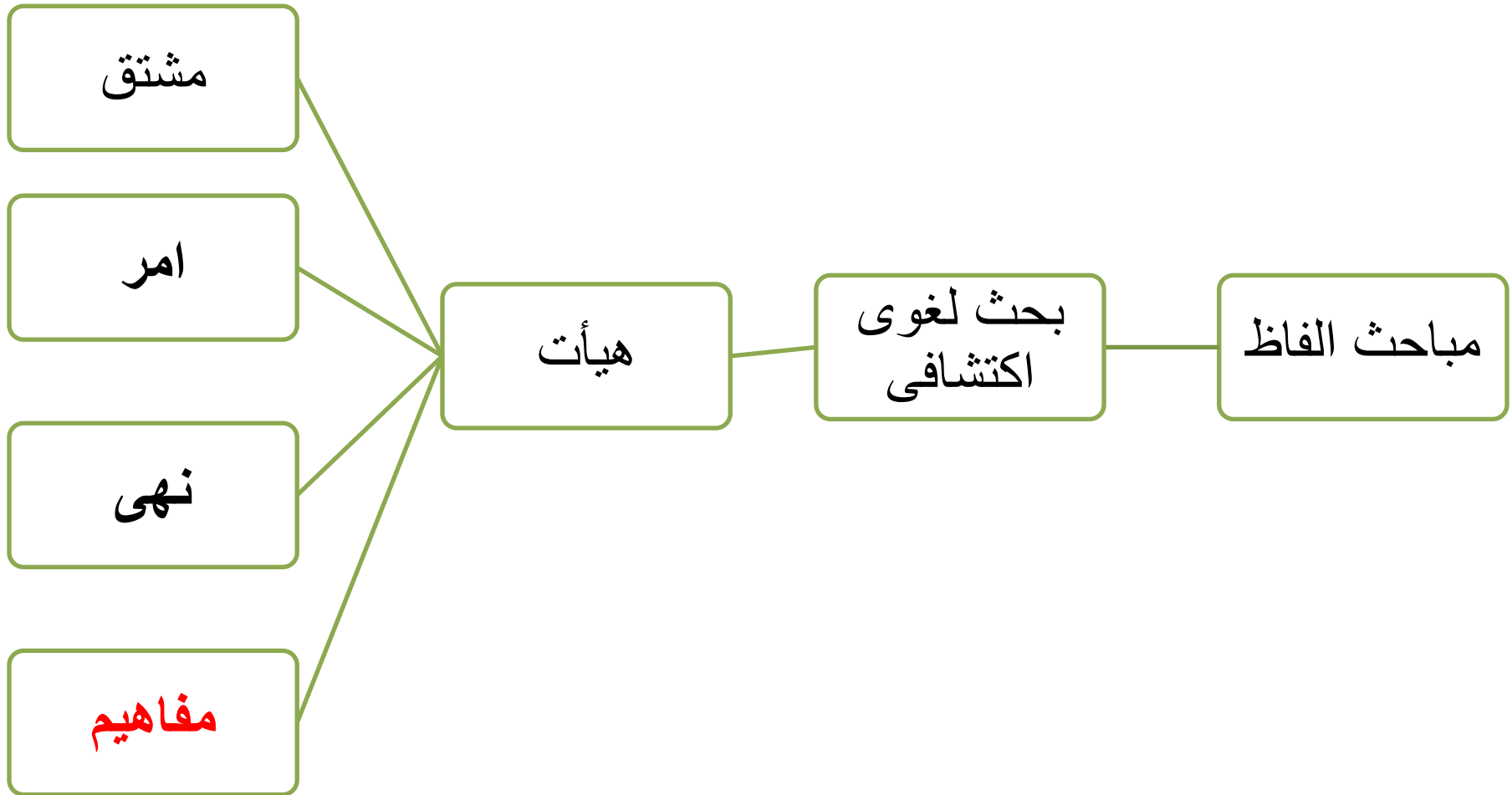
علم أصول الفقه

٧٤

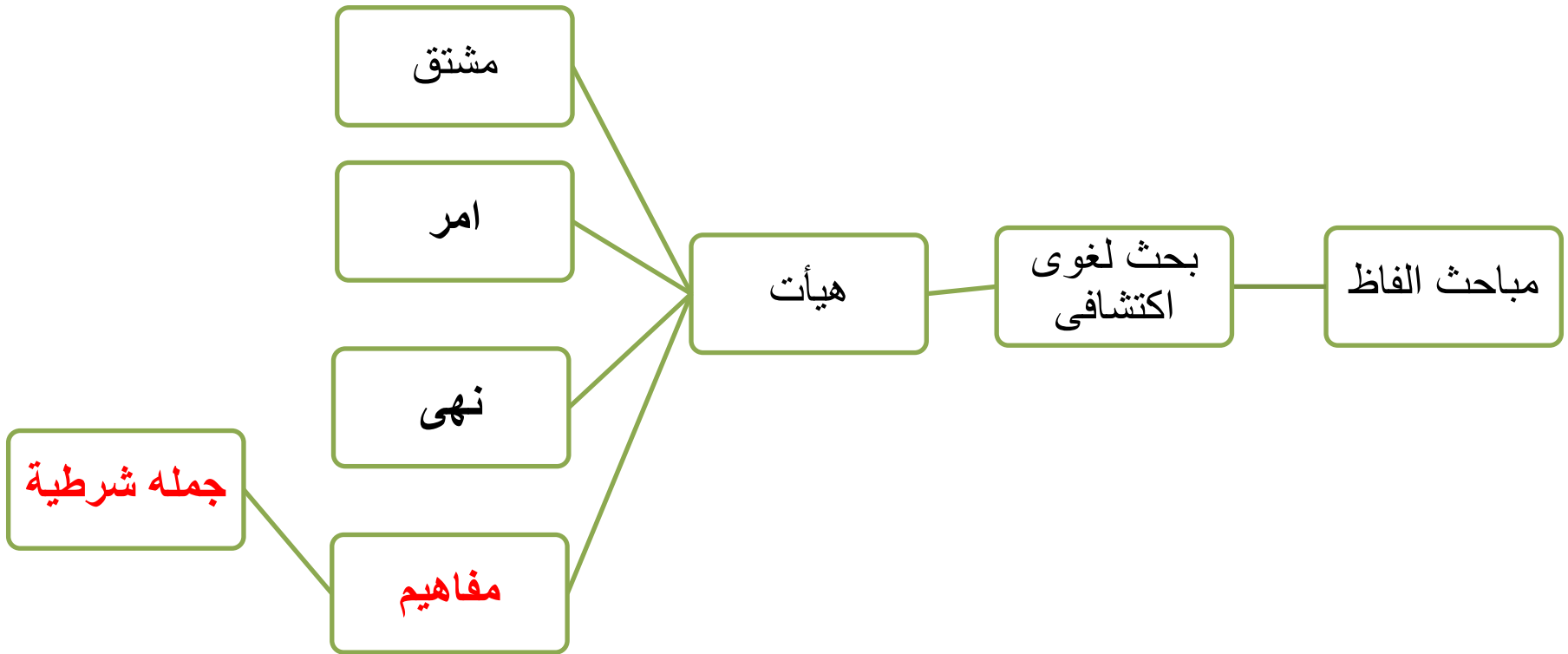
مفاهيم ١٦-١٢-٩٥

دراسات الأستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

۲- تفاوت کار اصولی و لغوی در بحث الفاظ

٢- تفاوت کار اصولی و لغوی در بحث الفاظ

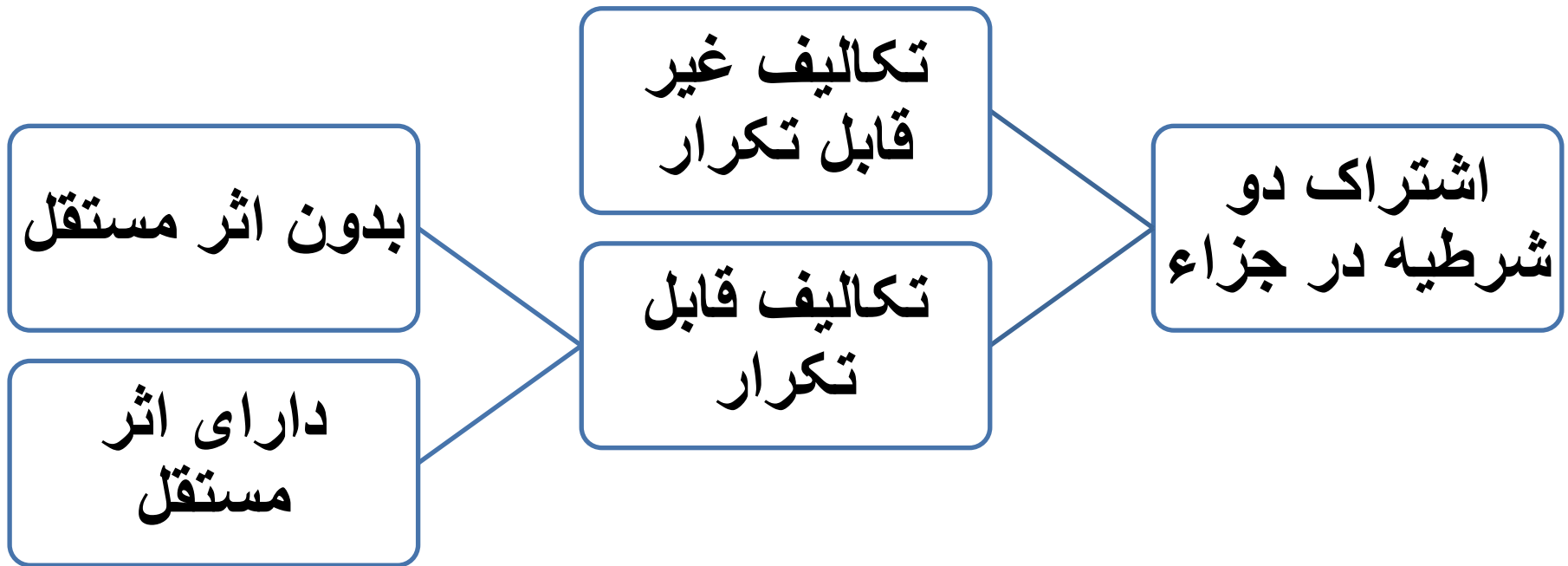
اشتراک دو شرطیه در جزاء

تکالیف غیر
قابل تکرار

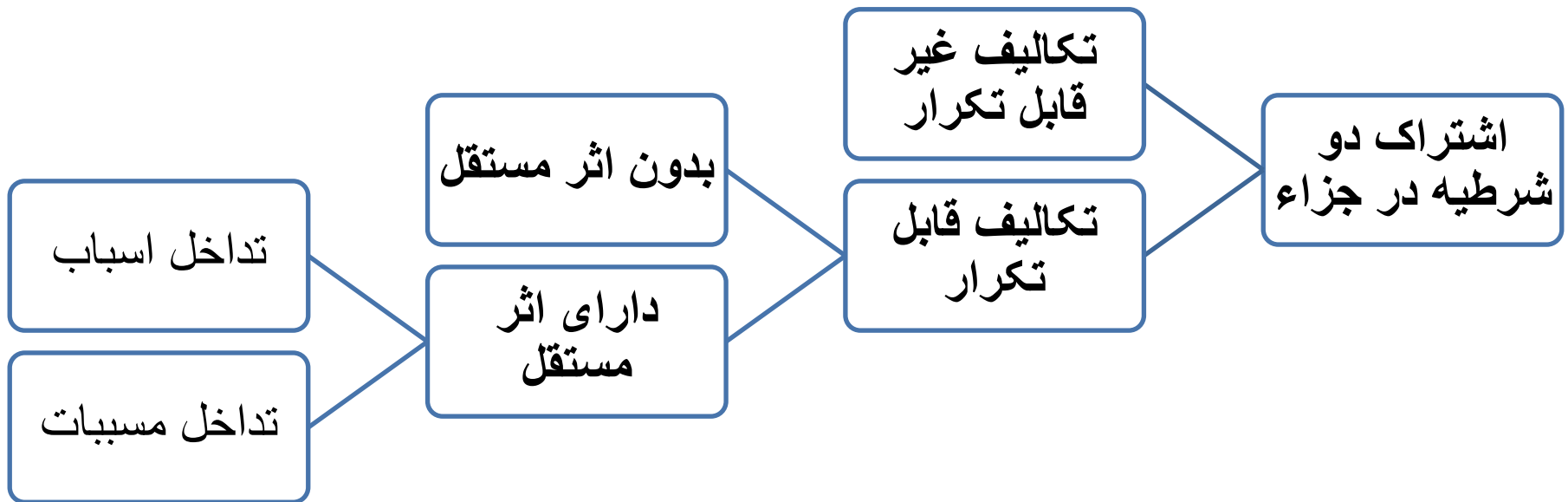
تکالیف قابل
تکرار

اشتراک دو
شرطیه در جزاء

اشتراک دو شرطیه در جزاء

اشتراک دو شرطیه در جزاء

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- در اینجا یک بحث این است که **سبب این دو حکم** در جایی که سببشان جمع می شود، **در عالم جعل به یک حکم تبدیل می شود**. پس اگر کسی فقط جنب بود، یک وجوب غسل داشت و اگر فقط حائض بود، یک وجوب غسل داشت. اکنون که هم حائض است و هم جنب، یک وجوب غسل دارد.
- در اصطلاح به این، **تداخل اسباب** می گویند؛ یعنی جنابت که یک سبب است با حیض که یک سبب دیگر است، با هم تداخل می کنند و یک وجوب غسل بر عهده می آید؛ بنابراین تداخل در اسباب در ناحیه جعل است.

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- بحث دیگر این است که تداخل در اسباب رخ نمی‌دهد، بلکه در مرحله امتثال که شخص می‌خواهد غسل کند، می‌تواند با یک غسل هر دو تکلیف را امتثال کند.
- در اینجا دو تکلیف متوجه او است: یک غسل برای جنابت و یک غسل برای حیض اما در مقام امتثال یک غسل انجام می‌دهد که هم تکلیف غسل جنابت را عمل کرده باشد و هم تکلیف غسل حیض را به این **تداخل در مسببات** می‌گویند.
- به تعبیر دیگر در مرحله جعل دو حکم جعل شده است اما در مرحله امتثال با یک غسل می‌توانیم هر دو وظیفه را عمل کنیم.

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- در حقیقت سؤال این است که اگر دو جمله شرطیه داشتیم که «شرط» هایشان با هم متفاوت بود، «جزاء» ها با هم یکسان و جزاء تکلیفی قابل تکرار بود به گونه‌ای که در هر مورد اثر خاص خودش را می‌توانست داشته باشد، آیا مقتضای این دو جمله بدون هیچ گونه قرینه خارجی **تداخل در اسباب** را اقتضا می‌کند یا اگر تداخل در اسباب را اقتضا نمی‌کند، **تداخل در مسببات** اقتضا می‌کند؟

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- اگر در اینجا فرض کنید از بیرون می‌دانیم که وقتی وضو گرفتیم یک اثری خواهد داشت که وضوی جدید دیگر نمی‌تواند آن اثر را ایجاد کند؛ یعنی گرچه دوباره می‌توان وضو گرفت ولی وضوی دوم دیگر اثری زائد بر وضوی اول و لااقل در سطح وضوی اول ندارد، وضو یک عمل قابل تکرار تلقی می‌شود. طبق مبنای مشهور مطلقاً رافع حدث است. وقتی کسی یک بار وضو گرفت، حدث رفع شده است و دوباره که وضو بگیرد، دوباره حدث رفع نمی‌شود. البته وضوی دوم می‌تواند مستحب باشد و روایت شده است که «أَنَّ الْوُضُوءَ عَلَى الْوُضُوءِ نَوْرٌ عَلَى نَوْرٍ» (وسائل الشیعة، ج ۱، ص ۳۷۷) ولی این بدان معنا نیست که وضوی دوم رافع حدث است؛ چون اساساً حدث چیزی است که فقط یک بار رفع می‌شود. مشکلی نیست که چنین شرطیه‌هایی داشته باشیم و نتیجه در این موارد آن است که اگر یک بار وضو بگیریم، برای تمام اموری که نیاز به وضو دارد، کافی است.

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- بحث ما به عنوان یک بحث اصولی است؛ بنابراین سؤال در جایی است که هیچ قرینه‌ای خارج از دو جمله نباشد.

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- تداخل اسباب
- نظر مرحوم آخوند
- ایشان فرموده است جمله شرطیه در «حدوث عند الحدوث» ظهور دارد؛ یعنی هنگام حدوث شرط، جزاء حادث می شود؛

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- بنابراین وقتی مولا فرموده است:
- «اگر جنب شدی، غسل کن» معنایش این است که در هنگام حدوث جنابت، وجوب غسل حادث می شود.
- همچنین وقتی مولا فرمود:
- «اگر مسّ میت کردی، غسل کن» معنایش این است که در هنگام حدوث مسّ میت، غسل حادث می شود.
- پس وقتی شخص جنب شد، یک وجوب غسلی پدید می آید و وقتی که شخص مسّ میت کرد، دوباره یک وجوب غسلی پدید می آید نه اینکه همان وجوب غسل قبلی تأکید یا تشدید شود.

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- تأکید و تشدید خلاف ظاهر اولی جمله شرطیه است. ثبوتاً ممکن است که در صورت تحقق شرط دوم، همان وجوب غسل اول تأکید شود یا همان وجوب غسل اول تکرار شود اما این در مقام اثبات به دلیل خاص نیاز دارد.
- پس وقتی که دو شرط تحقق پیدا کرد، دو وجوب غسل پیدا می‌شود و دو جعل وجود دارد. پس تداخلی در ناحیه اسباب صورت نمی‌گیرد.

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- بررسی نقد شهید صدر بر کلام آخوند
- ایشان فرموده است سخن مرحوم آخوند در صورتی درست است که جمله جزاء، فعلیه باشد اما اگر جزاء جمله اسمیه بود، دیگر چنین ظهوری (حدوث عند الحدوث) نخواهد داشت.

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- به نظر می‌رسد نقد ایشان وارد نباشد و فرقی بین جزاء اسمی با جزاء فعلی وجود ندارد. جمله «إِنْ كُنْتَ جَنَابًا فَاغْتَسِلْ» با جمل «إِنْ كُنْتَ جَنَابًا فَالغسل واجب علیک» در این جهت که اگر جنابت حادث شد، وجوب غسل حادث می‌شود، هیچ فرقی ندارد؛ چون این ظهور (حدوث عند الحدوث) از وضع خود جمله شرطیه نشأت می‌گیرد که عبارت است از تعلیق جزاء بر شرط. نه از هیأت جزاء فقط تا اسمیه و فعلیه بودن جزاء در آن مؤثر باشد.

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- این ظهور جمله شرطیه اقتضا می‌کند که به تحقق هر شرطی، جزاء مستقلاً تحقق پیدا می‌کند. در واقع این حکم با این شرط تلون پیدا می‌کند. این وجوب غسل متلون به نوع شرطش است.
- به همین دلیل در اصطلاح فقهی ما غسل را به سبب اضافه می‌کنیم و می‌گوییم «غسل مسّ میت» یا «غسل جنابت».
- غسل جنابت یا غسل مسّ میت، مطلق الغسل نیست، غسل خاص است.

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- اینکه می‌گوییم «مطلق غسل» در واقع جواب بیانی است که مرحوم آقای صدر فرموده است. ایشان گفته است اطلاق جزاء، تداخل در ناحیه شرط را اقتضا می‌کند و جمله شرطیه هم یک ظهوری دارد که عدم تداخل را اقتضا می‌کند. این ظهور در تداخل با آن ظهور در عدم تداخل تعارض می‌کند و در نهایت ظهور در عدم تداخل مقدم می‌شود. همان حرفی که ما نیز در پایان همان را می‌گوییم.

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- سپس در انتهای بحث جمله‌ای از مرحوم نائینی نقل می‌کند که خودش هم آن را تأیید می‌کند. ما همان جمله مرحوم نائینی را که درست است همان را مطرح می‌کنیم.
- اصلاً در واقع مطلق غسل نمی‌تواند واجب شود؛ چون ما اطلاق در غسل نداریم به گونه‌ای که غسلی باشد که تلون به لون شرطش نداشته باشد و بتوانیم ما بگوییم مطلق الغسل واجب شده است؛ زیرا طبیعت غسل بدون خصوصیت قابل تکرر نیست.

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- ذات طبیعت دو تا نیست، بلکه افرادش گویا این تصور پیدا می شود که وجوب به طبیعت غسل تعلق گرفته است و طبیعت غسل هم واحد است؛ بنابراین یک وجوب بیشتر نیست و این یعنی در واقع وقتی چند سبب هست، به منزله یک سبب هستند؛ یعنی تداخل اسباب.

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- اگر کسی فرض کرد خود جنابت قابل تکرر است یا خود مسّ میت قابل تکرر است، در آنجا می‌گوییم غسل متکرر نمی‌شود؛ چون دیگر غسل مسّ میت دو تا نیست یا غسل جنابت دو تا نیست؛ بنابراین اگر کسی یک بار جنب شد و غسل نکرد و دوباره جنب شد، یک بار غسل جنابت بر او واجب می‌شود. همچنان که اگر یک میت را مس کرد و غسل نکرد و دوباره مس کرد، یک غسل بیشتر بر او واجب نیست. الآن فرض ما این است که شرطها متفاوت‌اند. یکی جنابت است و دیگری مسّ میت و جزاءها به ظاهر یکی هستند.

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- . بحوث فی علم الأصول، ج ۳، ص ۱۹۶.
- . همان، ص ۱۹۷ - ۱۹۸.
- . همان، ص ۱۹۸.

اشتراک دو شرطیه در جزاء

- تداخل مسببات
- فرض کردیم دو تکلیف بر عهده ما آمده است: وجوب غسل جنابت و وجوب غسل مسّ میت. آیا می‌توانیم با یک غسل هر دو را اتیان کنیم؟ قاعده اولی عدم تداخل است؛ یعنی هر تکلیفی امثال خاص خودش را می‌خواهد. غسل جنابت یک امثال دارد و غسل مسّ میت یک امثال دیگر دارد.
- البته مشهور فقها قائل هستند که با یک غسل می‌شود چند تا غسل را نیت کرد؛ اما این از باب دلیل خاص در بحث فقهی است. آن دلیل خاص تداخل در ناحیه مسببات را اقتضا می‌کند.

۲- تفاوت کار اصولی و لغوی در بحث الفاظ

